

Miloš Lichner. *Vers une ecclésiologie de la tolerantia. Recherche sur saint Augustin*. Budapest: L'Harmattan Kiadó 2014, 419 s. ISBN 978-963-236-234-1

DAVID VOPŘADA

Se jménem hipponského biskupa Augustina si teolog i neteolog, křesťan i nekřesťan spojí jen stěží slovo „snášlivost“, tolerance. Není divu; vždyť spisy největšího z latinských otců se staly pro západní středověk zdrojem inspirace pro ospravedlnění užití státní legislativy a moci proti heretikům. Proto může překvapit, že si slovenský jezuita a současný děkan Teologické fakulty Trnavské univerzity vybral ve své práci o uvažování o snášlivosti uvnitř církve právě spisy tohoto světce. Autorovo tázání je bezesporu aktuální nejen ve slovenském, ale též v českém a obecně evropském a světovém kontextu: „Jak uvažovat a hovořit o církvi k těm, kdo se zajímají o katolickou víru, k těm, kdo se jí chystají kvůli skandálům v církvi opustit?“ (s. 11). Otázka existence zla a „špatných křesťanů“ v církvi ostatně trýzní mnohé křesťany od počátku křesťanství až dodnes, a to kvůli i navzdory jejich vyznání, že „věří ve [...] svatou [...] církev“. Augustinova eklesiologie, vystavěná v době pro církev velice nové i náročné, umožňuje na straně jedné od problému přítomnosti špatných křesťanů v církvi neodhlížet a současně přinášet nápravu a předcházet pohoršení, které zlo v církvi přináší. Není divu, že se v tomto trýznivém hledání staly Augustinovy spisy inspirací pro ty, kdo chtěli církev reformovat, ty, kdo chtěli křesťanům nařít přísný morální rigorismus, i pro ty, kdo společenství věřících kvůli přítomnosti hříšníků mezi věřícími i mezi klérem opustili.

Autor svou knihu chvályhodně otevírá obsáhlým metodologickým úvodem zahrnujícím především *status quaestionis* a filologicko-teologickou studii pojmů spojených s tolerancí, snášlivostí a velkorysostí (*ferre, tolerare/tolerantia, sustinere/sustinentia, pati/patientia, sufferre, portare, perferre, longitudo/longanimitas*). Své rozhodnutí nepostupovat při zkoumání Augustinova díla chronologicky oprávněně a platně zdůvodňuje problematickou datací především Augustinových promluv a začíná nejdélšími spisy, poskytujícími nejvíce informací o Augustinově pojetí „tolerance“ v církvi (s. 18). Svou knihu rozvrhuje do čtyř kapitol, které v podobě jakési „hanojské věže“ postupně připravují půdu pro poslední část, dle mého názoru nejzajímavější a pro církev i nejaktuálnější. První kapitola nazvaná *Tělo Kristovo a pokrok ve svatosti hříšníků* vykresluje Augustinův obraz o církvi a její svatosti a jejím vztahu ke svatosti Krista – hlavy církve. Právě toto pojetí církve jako těla Kristova, v němž jsou přítomni ospravedlnění hříšníci, kteří se ve svém životě nadále posvěcují, ospravedlňuje existenci „snášlivosti“ (*tolerantia*) v rámci církve. Druhá kapitola, nesoucí název *Církev kulhající a snášející hříšníky*, se věnuje otázce

přítomnosti špatných křesťanů v církvi Kristově. Na přetřes přichází otázka církve jako „smíšeného těla“ (*corpus permixtum*), v níž jsou přítomni dobří i zlí – všichni ovšem hříšníci; církve sice kulhá, ale zároveň zůstává krásná. Třetí část *Křest a eucharistie: progresivní přivtělení věřících ke Kristu* se pak věnuje ospravedlnění hříšníka po křtu na základě porozumění křestní milosti. Augustin nabízí podobně jako Ambrož cestu duchovního růstu pokřtěných, na níž vrůstají do těla Kristova, a to především účastí na eucharistii. Zároveň se však právě eucharistie stává hybatelem trpělivého snášení ostatních hříšníků v církvi ze strany těch, kdo ji slaví a tělo Kristovo při ní přijímají. Poslední a stěžejní kapitola *Tempus tolerantiae a eschatologie* rozvíjí velmi sugestivní obraz poslední etapy dějin spásy, kdy v církvi vrcholí zjevení Boží trpělivosti obracející se na hříšníka prostřednictvím církve.

Právě poslední část silně rezonuje s tématy, na něž je církve v posledních letech citlivá, včetně mimořádného jubilejního roku milosrdenství vyhlášeného papežem Františkem. „Člověk je křehčí než sklo“ (s. 192) a Bůh s tím počítá, sám v tichu očekává obrácení hříšníka a často nechává i hříchy nepotrestány, aby mohlo k tomuto obrácení dojít (s. 196). Z teologickoantropologického hlediska zůstává překvapivě aktuální Augustinova definice věřícího jako toho, kdo pod vlivem Boží milosti poznává sám sebe jako hříšníka, který se neustále nachází ve stavu konverze (*sermo* 19, 2). To má důsledky i na eklesio-logické rovině, neboť důležitější než obracet druhé je obrátit sám sebe (s. 202). Stejně tak zůstává aktuální i způsob, jak k takovému obrácení ve světle Kristova druhého příchodu přistupovat: Augustin hovoří o „synchronizaci“ vlastního života s Písmem svatým – patristická nauka o „reálné“ přítomnosti Slova v posvátných knihách je jedno z témat, které by dnešní církve měla láskyplně oprašovat nejen teoreticky. Tematika trpělivého snášení druhého a „tolerance“ se tak dostává do samého jádra křesťanské a lidské existence: „Trpělivě snášej, k tomu ses totiž narodil! Snášej trpělivě, abys byl snad snášen trpělivě“ (*sermo* 47, 6).

S ohledem na poaugustinovskou teologií přesprávil zdůrazněný dualismus mezi svatými a hříšníky v církvi je Lichnerova kniha velmi přínosná tím, že toto chybné vnímání Augustinových představ o církvi opravuje. Však Augustin sám odmítl následovat donatistického teologa Tyconia v jeho ideji „dvojdílného“ těla církve (*corpus bipertitum*) a trvá na tom, že všichni jsme hříšníci, usilující ovšem o vlastní posvěcení a spoléhající přitom na svatost Kristovu a Boží milost (srov. s. 224). Zároveň nelze Augustinovi upřít i určitý psychologický talent, kdy nedůvěřivě pohlíží na představu člověka o tom, že je schopen dobře posuzovat a aplikovat církevní disciplínu, a to sebou počínaje. Augustinův důraz na *ecclesia permixta* nezůstává zajímavý pouze pro historickou teologii, ale je třeba s autorem souhlasit, že je třeba tuto Augustinovu ideu velmi naléhavě znovu vtělit do dnešního jazyka našeho teologického uvažování včetně úrovně pastoračního působení. Papež František, hovořící o nutnosti pastorační konverze a misijního poslání vtěleného do lidských omezení,

jde ostatně podobným směrem, když připomíná, že „je zapotřebí doprovázet milosrdenstvím a trpělivostí možné etapy růstu jednotlivých lidí, jež se utvářejí den po dni“ a že „zповědnice nemá být mučírnu, nýbrž místem Pánova milosrdenství“ (*Evangelii gaudium* 44). Stejně tak je dnes jako v Augustinově době třeba zásadně odmítnout *libidinem dominandi*, touhu po nadvládě nad druhými, která je nejviditelnějším důsledkem prvotního hříchu, stále příliš přítomným v církvi a poškozujícím církevní tělo Kristovo. Neméně aktuální zůstává Augustinovo pozorování, jaké hříchy nekřesťané nejčastěji vyčítají křesťanům: pokrytectví, závist a chamtivost. Pravdivá eklesiologie konečně existenci takových postojů nezakrývá, ale předkládá rámec, který umožňuje se takovým přístupům ve vlastním životě zbavovat a neukazovat na druhé prstem, ale trpělivě a láskyplně je snášet. Lichnerovu knihu tedy nelze doporučit nejen augustinologům, ale každému, komu život dnešní církve leží na srdci a kdo se v náročném hledání, kudy se má církev vydat tváří v tvář mnoha problémům, s nimiž se dnešní věřící křesťané potýkají, nebojí nechat se inspirovat patristickými spisy.